

Radarstationen på Agger Tange

– appendix til foranstående artikel

af Jens Andersen

I dette appendix til Eduard Westerhoffs erindringsartikel fortæller museumsinspektør Jens Andersen nærmere om radarstationen på Agger Tange, hvis opførelse blev påbegyndt i 1943, men som først stod færdig i februar 1945, tæt på krigens afslutning.

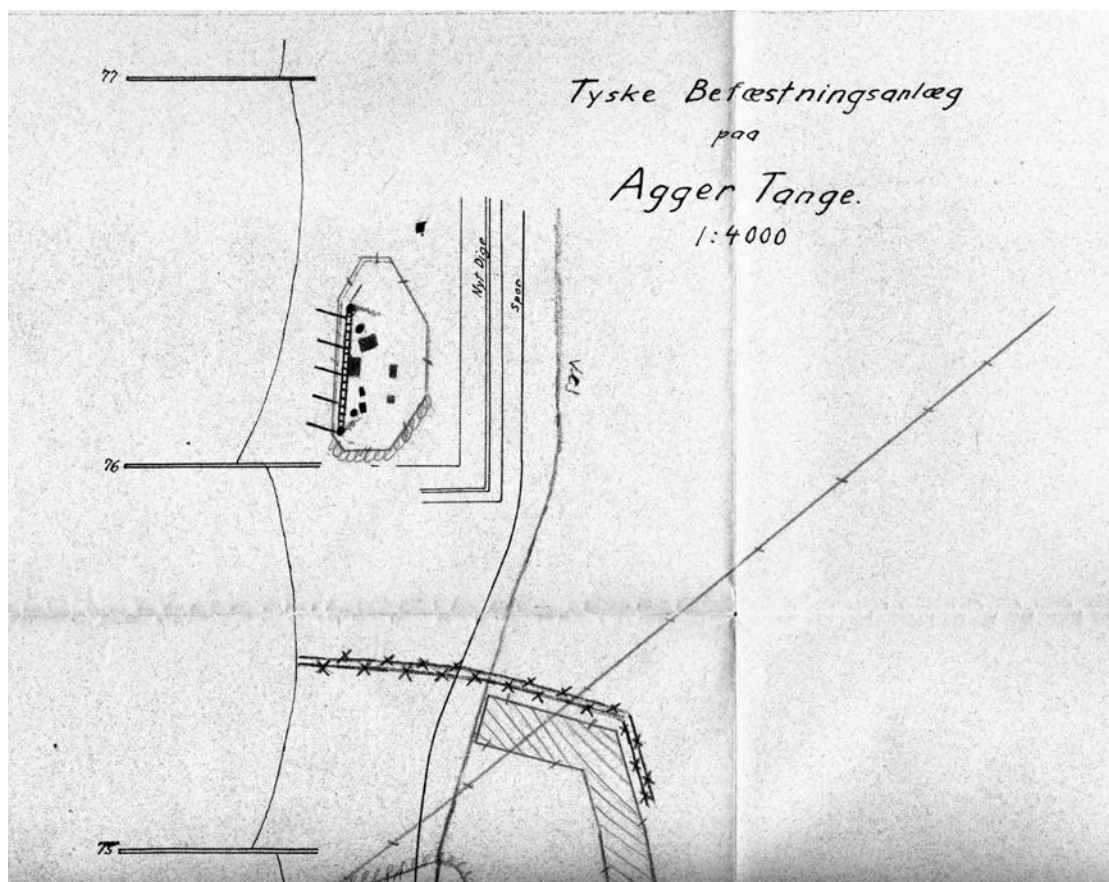
Da 2. Verdenskrig brød ud i 1939, var radaren en næsten helt ny opfindelse, som kun netop var taget i brug af militæret. Radarens evne til at observere fjendtlige fly og skibe på lang afstand samt i dårligt vejr og mørke betød imidlertid, at man var fuldt klar over, at den havde et stort potentiale. Allerede i april 1940 blev de første radarer således opstillet i Danmark, ved Hanstholm og på Skagen. Disse radarer var et led i Luftwaffes luftvarslings-system, hvor de fungerede som et supplement til de almindelige luftmeldeposter. I løbet af besættelsens to første år blev der således opstillet radarer langs hele vestkysten til brug for luftmeldetjenesten.

Fra slutningen af 1941 steg den tyske bekymring for angreb på den jyske vestkyst, og i forbindelse med den generelle udbygning af kystforvaret ønskede man også at forbedre overvågningen af vestkysten. De radarer, som Luftwaffe havde opstillet, havde først og fremmest til opgave til at afsøge himlen for fly, men de kunne naturligvis også opdage skibe, hvis de fik ordre til det, og det skete da også flere gange, at radarstationerne meldte om observationer af skibe. Imidlertid kunne man ikke regne med, at Luftwaffes radarer overvågede havet på de kritiske tidspunkter. Derfor fremsatte den tyske marines øverstkommanderende for marinen i Danmark, admiral Mewis, i maj og juni 1942 ønsket om

at få opstillet seks radarer langs vestkysten, som udelukkende var helliget kystovervågningen. Ansøgningen begrundedes således: »Ved den udstrakte kyst, hvor man ved forskelligt vejr på næsten alle årstider meget ofte må regne med dårlig sigtvidde, og hvor den forholdsmæssigt spredte kystmeldetjeneste derfor er underlagt vanskelige betingelser for observation, er pejlingen af en fjende, som nærmer sig, en værdifuld del af kystforsvaret.« Den plan, som Mewis fremlagde, omfattede bl.a. en radar på Agger Tange ved Limfjordens vestlige indsejling.

Mewis' overordnede sluttede op bag hans ønsker, men produktionen af radarapparater gik langsomt, og andre steder havde højere prioritet, så længe blev det kun ved snakken. I november 1942 blev der dog foretaget en rekognosceringstur til Agger Tange for at udpege en stilling til radaren. Stedet blev afmærket i terrænet med røde træpæle. På det tidspunkt havde man tænkt sig at opstille en radar af rypen Fu.M.O. 2, som skulle opstilles på et træårn. Fu.M.O. 2-radaren bestod af en netskærm på 6,4 x 1,7 m, og den havde en rækkevidde på 15-20 km.

I april 1943 blev der gennemført endnu en rekognoscering af de stillinger, som hidtil var udpeget på vestkysten, og det var i mellemtiden besluttet, at bl.a. stillingen på Agger Tange skulle udbygges »fæstningsmæssig«, dvs. at

Dansk kort over de tyske stillinger på Agger Tange. Øverst ses radar-stillingen, derunder den nordligste del af kystbatteriet. (Rigsarkivet).

der skulle bygges bunkere med to meter tykke vægge og lofter i stillingen. Byggearbejdet må være gået i gang hurtig efter denne rekognoscering, for allerede i september 1943 blev der støbt to bunkere i radarstillingen. Det drejede sig om en radarbunker, af typen Regelbau V 174, og en mandskabsbunker til 20 mand, af typen Regelbau 622. For at give radaren en så stor rækkevidde som muligt, skulle den monteres på et 9 m højt betontårn ovenpå radarbunkeren. Stillingen lå mellem højde 76 og 77, ca. 1/2 km nord for det kystbatteri, som den tyske marine havde anlagt allerede i april 1940.

I begyndelsen af december 1943 foretog den tyske marine en inspektion af radarstationerne, og her konstaterede man om radarstillingen på tangen, at man var i gang med installationsarbejdet i såvel radarbunkeren som mandskabsbunkeren. Man anslog, at man ville kunne begynde at montere selve radaren i løbet af 14 dage. På dette tidspunkt var der på tale at opstille en radar af typen Fu.M.O. 21 i stillingen. Der var tale om en skibsradar, hvis netantenne målte ca. 2 x 4, og havde en maksimal rækkevidde på 24 km.

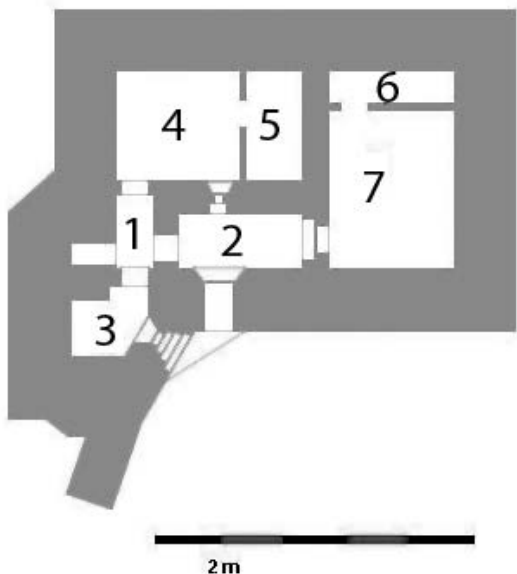
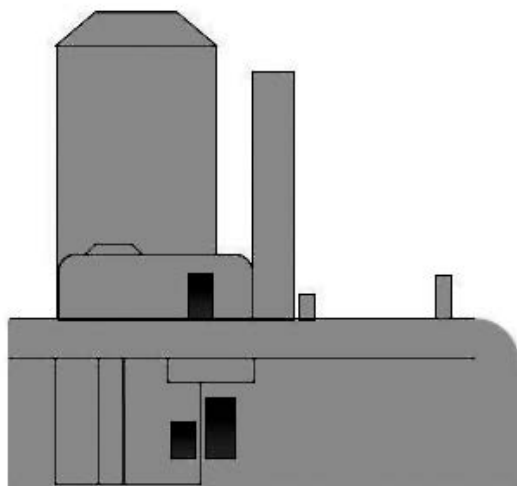
Det kunne imidlertid se ud til, at radaren ikke kom på plads med det samme. I det

mindste indeholder de tyske krigs dagbøger fra begyndelsen af 1944 ingen oplysninger om, at den skulle være taget i brug. Først i september 1944 dukker en bemærkning op om, at den ville kunne tages i brug om kort tid.

Hvad var der sket? Om det har noget med forsinkelsen af radaren at gøre er usikkert, men i begyndelsen af februar 1944 blev Agger Tange udsat for alvorlige stormskader. Før stormen havde radarstillingen ligget 35 m fra kystskrænten – bagefter var det kun 8-10 m, og man regnede med, at kysten ville blive nedbrudt yderligere, hvis det kom flere stormfloder. Derfor byggede tyskerne i løbet af marts-april 1944 ekstra høfder og en strandmur af beton foran radarstillingen.

Da stillingen nu var sikret mod stormflod, burde man have kunnet gå i gang opstille radaren, men der er ingen tegn på, at det skete. Den radar, som endte med at blive opstillet, var af en helt anden type end den, der oprindeligt var planlagt. Det var en »Würzburg Riese«, som var en stor radar med en parabolantenne på 7,5 m og en kabine til betjeningsmandskabet. Radaranlægget vejede i alt 15 tons, og for at den tungere radar kunne monteres, måtte toppen af bunkerens betontårn ombygges. Den større radar havde en rækkevidde på 60 km og var mere præcis end de ældre modeller.

Eduard Westerhoffs oplysning om, at radaren blev taget i brug 4. februar 1945, stemmer godt overens med, at Vandbygningsvæsenet oplyser, at transformatorårnet på Tangen blev tilkoblet den 14. december 1944. Man kunne for så vidt godt bruge radaren uden tilslutning til det overordnede el-net, da stillingen var udstyret med en dieselgenerator, som stod i bunkerens. Imidlertid foretrak man at hente strømmen fra el-nettet, fordi det var billigere, og der i krigens sidste år var alvorlig mangel på brændstof.

Opstalt og plantegning af radarbunkeren.

1. Indgang.
2. Gassluse.
3. Nærforsvar.
4. Operationsrum
5. Radio
6. Generator.
7. Brændstof

(tegning: Michaël Svejgaard)

Radarstationen på Agger Tange, anno 2005. Foto: Jens Andersen

Jens Andersen

Født 1968. Cand. mag. i middelalderarkæologi og historie. Ph.D. i 2000. Siden 2001 leder af MuseumsCenter Hanstholm.

Trykte kilder:

Jens Andersen: Tysk invasionsforsvar i Danmark 1940-45. Hanstholm 2007.

Michael Svejgaard: The Kriegsmarine Command, Control and Reporting systems in Denmark 9 April 1940 – 5 May 1945. Karup 2007.

Rigsarkivet:

Kriegstagebuch Admiral Dänemark, 1.1.-31.3.1944. Håndskriftssaml. XVI, Pk. 21, læg. 259

Kriegstagebuch Marineoberkommando Ost, 1.5.-1.10.1944. Håndskriftssaml. XVI, pk. 16 læg 240.

Arkiv nr. 1185: Vandbygningsdirektoratet. G.XIV Arealer og bygninger beslagnet af tyskerne 1940-45.

Bundesarchiv/Abteilung Militärarchiv, Freiburg:

Kommandant im Abschnitt dänische Westküste
RM 45 III/49: Akte G-I. Allgemeines Bd. 5:12.10.1942-1.2.1943.

RM 45 III/60: Akte G.Kdos. 9, 19.11.-2.12.1942

RM 45 III/305: Akte G.kdos 1943/44 Nr. 3.

RM 45 III/327: Akte G VII Festungsbau. Bd. 2, 1.5.1942-19.12.1943.